

Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram Magyarországon V. rész –

A Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram társadalmi vita fázisának eddigi tapasztalatai az állami erdővel kapcsolatosan

Az eddig lefolytatott viták során minden esetben felmerült az állami erdőgazdálkodás jó néhány kérdése, attól függetlenül, hogy a résztvevők mely érdekcsoportokhoz tartoztak. Sok esetben fogalmaztak meg szigorú elvárásokat az állami erdő tulajdonosával és a kezelői vagyon tulajdonosával szemben, gyakran gondolatilag sem különválasztva az állam eltérő tulajdonosi szerepeit. Hasonlóképpen nem vált el sok esetben az eddigi véleménycserék során az állam tulajdonosi és igazgatási feladatokért felelős szerepe. Hasonlóképpen az állami közfeladatoknak a finanszírozása és a gazdaság szereplőinek nyújtható támogatások sok esetben keveredtek, mutatva azt, hogy az állam eltérő szerepvállalásainak képe még nem alakult ki a szakmai közvélemény előtt sem. Különösen homályos ez a kép a társadalmi szervezetek és az egyszerű állampolgárok esetében. A vélemény alkotók sokszor információhiányban szenvednek. Kiemelten érvényes ez a megállapítás az európai uniós csatlakozás erdészeti hatásaira nézve. Sok esetben nem is értenek egyet a felszólalók azzal az alapfelfogással, hogy az Unió csak magánszemélyeket és azok társaságait támogatja, a piaci folyamatokra nem kíván mesterségesen beavatkozni. Nem ismert teljeskörűen az sem, hogy az erdőgazdálkodás alapvetően piaci viszonyok között működik és ennek megváltoztatására – bár az erdők piacon kívüli széles körű hasznait mindenhol elismerik – nincs reális lehetőség.

A felmerült kérdésekből két csoportot kiemeltünk, mivel az alábbi területeken mindenképpen egyértelmű válaszokat várnak az érdeklődők és a legfontosabb érdekcsoportok a Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram kidolgozása során.

Az állami erdő tulajdonlási, szervezeti kérdései

A program eddigi szakértői fázisain és a társadalmi vitán egyértelműen megfogalmazódott vélemény volt, hogy az állami erdőt az elmúlt évtizedek fejlődési pályáját és az erdőgazdálkodás és a társadalom jelen helyzetét alapul véve állami tulajdonban célszerű tartani. Ez erdészeti politikai és társadalmi stratégiai cél, a jelen racionalitása emellett szól.

Általános véleményként szűrhető le, hogy a tulajdonlás jelenlegi módja túlságosan bonyolult módon érvényesül a gyakorlatban. A tulajdonlási rendszer széttagoltsága a tulajdonosi jogok gyakorlásának módjából következik, ami a joggyakorlatokat külön szervezetekként definiálja.

Az alapvető probléma abban jelentkezik, hogy az állami erdőgazdálkodás esetén a kezelői vagyon és az erdőtulajdon elválik egymástól. Ez például a vagyonkezelési szerződések megkötése révén forráskivonást jelent a gazdálkodásból. Nem látja annak a racionalitását a közvélemény, hogy miért szükséges az államnak olyan szervezeti struktúrát fenntartania, ami bonyolult és nehezen érvényesíthető szerződések közbeiktatásával végső soron forrást von el a szektorból, ahelyett, hogy az állami feladatokat megfinanszírozná. Ennek a kérdésnek a megoldására különféle modellek léteznek a nemzetközi gyakorlatban (lásd 2. táblázatot), ill. a XX. századi magyar gyakorlat is az egységes tulajdonlás elvét követte egészen az a 1990-es évek közepéig.

Veszélyként és a közérdekre káros folyamatként ítélik meg a felszólalók azt a tendenciát, amely azonos területen különböző új szervezetek kialakulásához vagy az állami erdőgazdálkodásba való bekapcsolódáshoz vezethet. Alapvető fontosságú az, hogy különböző törvények rendelkezései érintik ugyanazon erdőterületet, pl. a természetvédelmi tör-

vény hatálya alá eső erdőkben, nem vezethet a tulajdonosi és kezelői vagyon szerepét ellátó szervezetek számának növeléséhez. Ezt a feladatot egy szervezetnek célszerű ellátnia, mely gazdálkodási alapú, de a közcélok biztosításának költségvetési finanszírozásával is rendelkezik. A szervezetburjánzás nemcsak az eddig megszerzett tapasztalatok elvesztéséhez vezet, parciális érdekek érvényesüléséhez vezet, hanem a rendszer bürokratizálásának növelésével a teljes szektort érintően a hatékonyság csökkenésével járhat. Egyszerű és világos, a tulajdonos érdekeihez, jogainak és kötelezettségeinek ellátáshoz célszerűen illeszkedő szervezeti struktúra kialakítása kívánatos.

A mai állami erdőgazdálkodói rendszer racionalizálása mindenképpen szükséges, amelyben a társadalom erdőgazdálkodással kapcsolatos érdekei nem parciálisan, vagy peremterületekre szorulva jelennek meg, hanem az állam legnagyobb, tartósan állami tulajdonban maradó birtoktestének és annak sokrétű jelentőségének megfelelő súllyal.

Az erdőtulajdonlást és az erdőgazdálkodást, mint állami feladatot az európai gyakorlat eltérő módon oldja meg, de összehasonlítást téve, az alábbi lényeges megállapítások kijelenthetők (*Lett B- Hetedtűs A- Mészáros K.* (2003)):

- Az Európai Unióban az állami erdőgazdálkodás szervezeti felépítésére nem találunk általánosan alkalmazott formát, sőt a csatlakozni kívánó országok államerdészeti modelljei is különböznek egymástól.

- Valamennyi szervezeti formára jellemző, hogy az erdő állami tulajdonban van, és az állami erdőket kezelő, abban gazdálkodó szervezeteket a nem-piaci és a piaci irányultság is jellemzi.

- Az állami erdőket kezelő szervezetek lehetnek vállalatok és gazdasági társaságok, azonban leginkább a részvénytársasági forma a jellemző.

- Az erdőkezelő cégek profitorientáltak, de szinte kivétel nélkül ellátják az erdők védelmével, a rekreációs tevékenységgel kapcsolatos feladatokat is.

- Az erdőgazdasági ágazatra jellemző a széles körű vertikum kiépítése,

¹ Nemzeti Földalpol elnökhelyettese

² Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt., ügyvezető igazgatóhelyettes.

³ Nyugat-Magyarországi Egyetem, Erdővagyon-gazdálkodási Intézet, intézet igazgató. H-9400 Sopron, Ady u. 5., T: 06/99 518-201, 06/99 518-145, F: 06/99 329-911, e-mail: NFPHungary@emk.nyime.hu, Web: <http://erdostrategia.hu/>

amibe az erdőgazdálkodáson túl az ingatlan- és vagyongazdálkodás, a rekreáció, a természetvédelmi területek kezelése, a bányászat is beletartozhat, miközben a vadgazdasági ágazat integrációjával csak nagyon ritkán találkozhatunk.

- Magyarországon a jelenlegi állami erdőgazdasági részvénytársaságok szervezeti rendszerének jellemzői leginkább az elkülönült állami erdőgazdálkodó vállalkozások (kereskedelmi társaságok) modelljét közelítik meg.

Magyarországon az állami erdőgazdálkodás szervezetének felülvizsgálatát egyéb sajátosságok is tovább árnyalhatják:

- Amíg a világpiacon Európa országaiból szinte kizárólagosan csak egy állami erdőgazdálkodó jelenik meg, addig Magyarországon 22 önállóan gazdálkodó és egymással is versengő részvénytársaság működik.

- Nyugat-Európában az állami erdőgazdálkodás kezelésében jellemzően a kevésbé jövedelmező, védelmi, kutatási célokat szolgáló erdőterületek vannak, ezzel szemben Magyarországon az állam kezelésében túlnyomó részben az egy tömbben lévő, folyamatos üzemmenettel és gazdaságosan működtethető erdővagyon maradt.

- Európa állami tulajdonú erdőgazdálkodóinál az éves beszámolóknak nem találni utalást jelentősebb, pótlólagos állami forrás felhasználására. Ilyen összeg ha létezik, feltehetően az egyéb bevételek között szerepelhet.

- Az állami erdőgazdálkodók részbeni vagy teljes privatizációja ellen szól az a feloldhatatlan konfliktus, hogy a magántulajdon nyereségérdekeltsége miatt a társadalom bizonyos rétegei eleshetnek az erdő térítés nélküli közjóléti, rekreációs és szociális szolgáltatásaitól. (Pl. *Svédország*)

A viták során majd mindenhol felmerült az állami erdőgazdálkodási rend-

szert megújításának igénye, amely a vagyongazdálkodási stratégia világos megfogalmazását és célszerű, a feladatokkal összhangban kialakítandó szervezeti struktúra újragondolását jelenti. Ez utóbbi kérdés nemcsak a szakmai közvélemény oldaláról fogalmazódott meg, hiszen lépések történtek az NFA és az ÁPV Rt. vezetői részéről is a stratégiai munkacsoportok felállításával, illetve a meghirdetett pályázati felhívással.

Az állam költségvetési támogatási rendszerének kérdése

Az egész erdészeti ágazat támogatásának elégtelenségére majdnem minden esetben rámutattak a vitában résztvevők. Nem csupán a juttatott források alacsony voltára, hanem annak szerkezetére vonatkozóan is kritikus megállapítások hangzottak el. Ugyanakkor nem vált egyértelművé a vitákban résztvevők számára, hogy az európai uniós források csak korlátozottan állnak rendelkezésre és azok is csak kivételesen (pl. természeti károk) használhatók fel az állami erdőgazdálkodás rendszerében. Többször elhangzott az uniós támogatások állami erdőgazdálkodásra való fordításának igénye. Nem ismert, hogy az 1257/1999/EK tanácsi rendelet szerint *támogatásból kizárt erdők* a központi vagy regionális kormányzatok, vagy állami tulajdonú vállalatok tulajdonában lévő erdő vagy egyéb fás terület. Bár ez a megállapítás nem tartható, de mindenképpen jelzi, hogy a jelenlegi forráshiány az állami erdőgazdálkodás esetén is fennáll és a gazdálkodási feltételek folyamatos biztosítása érdekében ezen a területen is sok a tennivaló. Kiemelten sok észrevétel és javaslat hangzott el a hazai gazdasági szabályozási rendszerrel kapcsolatosan. Eszerint az állami erdészeti támogatások rendszerének alapvető reformja szükséges az eddigi vitafórumo-

kon elhangzottak alapján. Megjelent a nemzeti támogatásokon belül az állami erdőgazdálkodás támogatásának igénye. A résztvevők a magánerdő-gazdálkodás képviselőinek kivételével természetesnek tartották, hogy a nemzeti támogatásokért azonos rendszerben szükséges eljárni. A meglévő tapasztalatok és pályázati rutin előnyeit természetesnek tartották. Több esetben viszont hangot adtak annak a véleménynek, hogy az államnak tulajdonosként más eszközöket kell alkalmaznia az állami erdő finanszírozására, mint a korábbi gyakorlat során megszokott volt.

Minden esetben felmerült az ágazat alulfinanszírozottságának kérdése. A NES-NEP-ben eddig megfogalmazott erdészeti politikai célokkal ez az aránytalanság nincs összhangban. A javaslatok szerint változtatandó. A jelenlegi támogatási politika a jelenlegi erdőtelepítésekre koncentrált, holott ez alapvetően nem erdészeti-, hanem tágabb agrárpolitikai célkitűzés.

A prioritásokat tekintve az ágazat számára lényegesebb a meglévő erdővagyon működőképességének biztosítása, mint annak a területi gyarapítása. Ez utóbbi viszont csak ezer Ft/ha-os nagyságrendben áll rendelkezésre. Külön kiemelésre került, hogy a feladatok finanszírozásához szükséges összegek abszolút értékben igen csekély megterhelést jelentenek a nemzetgazdaság számára, hiszen néhány milliárd Ft-ot tesznek ki. Kiemelésre került hogy viszonylagosan csekély összegekkel igen nagy területen lehet hozzájárulni a kívánt kedvező állapot eléréséhez. (Az ország területének közel 20 %-án 10 milliárd Ft-os nagyságrendű támogatási összegek megnyugtató rendezést jelentenek. Ebből az állami erdő, amely stratégiai vagyon kb. 11 %-ot tesz ki, amelyre a felelős döntéshozóknak évente rá kellene szánni e csekély összegeket.)

Vitatott az erdőfelújítás finanszírozásának jelenlegi rendszere is. Bár a felújítás támogatását és biztonságának szavatolását kiemelt kérdésnek tekintik, nem megfelelően működik, a vélemények szerint forrásokat von el az állami erdőgazdálkodástól a jelenlegi rendszer. A zavarokat jelzi a magánerdő-gazdálkodás által be nem fizetett 1,2 milliárd Ft-ot kitevő kintlévőség is, aminek károsultja az állami erdőgazdálkodás is.

Összefoglalás, következtetések

Az erdőgazdálkodás célja nem csupán gazdasági fejlesztés, alapvető az ágazati fejlődés hosszú távú tartamosságának megalapozása. Ez ökológiai, gazdasági és társadalmi-közösségi szinten érten-

2. táblázat: Az agrárgazdaság és a magyar erdészet finanszírozása 1996-2003.

Az agrár és erdészeti költségvetési támogatások alakulása (milliárd Ft)									
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Agrárgazdaság									
mrd Ft	82,5	93,3	109,6	123,3	142,0	168,7	179,3	160	?
%	100	100	100	100	100	100	100	100	?
Az erdőgazdálkodás támogatása									
mrd Ft	1,4	1,9	2,1	2,7	2,8	8,0	8,0	7,3	?
%	1,7	2,0	1,9	2,2	2,0	4,7	4,5	4,6	?
Ebből saját befizetés									
mrd Ft	2,3	3,2	3,3	3,7	3,0	3,2	3,2	4,1	?
%	2,8	3,4	3,0	3,0	2,1	1,9	1,8	2,6	?
ebből: Erdőszerkezet-átalakítás és erdőtelepítés									
mrd Ft	1,0	1,3	1,4	2,1	2,0	6,0	6,0	5,5	?
%	1,2	1,4	1,3	1,7	1,4	3,6	3,3	3,4	?

dő, megvalósítása országosan és regionálisan történik. A társadalom igénye, az ország hosszú távú érdeke a környezeti és természeti állapot megőrzése.

A magyar erdőgazdálkodás jövőjét az állami erdőgazdálkodás helyzetének megnyugtató rendezése alapvetően befolyásolja. A vagyon megőrzésére és gyarapítására vonatkozó, illetve a tartamos gazdálkodás feltételeinek komplex biztosítását célzó programok integrálását a Nemzeti Erdőprogramba továbbra is megfelelőnek tartjuk, azok részletes ki-munkálásával, a megvalósítást lehetővé tevő eszközzrendszerének (jogi, gazdasági szervezeti, innovációs és közönségkapcsolati elemek) hozzárendelésével.

Van azonban néhány alapvető fontosságú kérdés, melyeknek tisztázása elengedhetetlen a tervezésnek ebben a szakaszában, és megegyezés esetén következetes alkalmazásuk elkerülhetővé teszi az állami erdőgazdálkodás pillanatnyi érdekek szerinti sodródását.

Ennek érdekében különösen fontosnak tartjuk az alábbiak figyelembe vételét:

Az erdővagyon – legyen bárki tulajdona – bizonyos mértékben korlátozott és feladatokkal terhelt. Különösen így van ez az állami erdők esetében azért, hogy ezek a korlátozások minél kisebb mértékben érintsék a magántulajdont. Ez az oka annak, hogy az állami erdészet közcélú szerepvállalása minden országban a legnagyobb arányt képviseli az erdőtulajdonosok között. Ezért sorolta az állami erdőt az Országgyűlés a tartós állami tulajdon (kincstári) körébe és ezért tartja az erdőgazdasági társaságokat is a 100% állami tulajdoni körbe. Ezt a jogi helyzetet továbbra is fenn kell tartani, ugyanis az indokok ma is helytállóak. Ugyanakkor célszerű lenne, ha az állami erdő és az azt kezelő társaságok részvényei felett a tulajdonosi jogokat egy szervezet gyakorolná, kellő eszközzrendszer biztosításával. Többek között valóra válhatna, hogy az erdővagyon-gyarapítás, az erdővel való szak-szerű gazdálkodás, a társasági vagyon-gyarapítás és az eredményesség azonos mércével kerülne elfogadtatásra.

Az erdő vagyonnevesítése, kárpótlásba való bevonása mára már befejeződött. Rendkívül szerteágazó birtokszervezetek alakultak ki. Célszerű lenne az állami birtokkoncentrációt a lehető leg-rövidebb időn belül megvalósítani. A jogszabályok oldásával, tulajdonosi hovatartozástól függetlenül, a területek cseréje megvalósulhatna. Fontos lenne, hogy a társaságok az állam nevében állami pénzből erdő(föld)területeket vá-

sárolhassanak és a gazdálkodás centrumától távol eső kis különálló erdőterületektől pedig megszabadulhassanak.

A komplex állami erdőgazdálkodás csak a jövedelmezőség fenntartása és az önfinanszírozó képesség javítása mellett valósítható meg.

Ennek fontos eszközei:

- új technológiák elterjesztése és hatékony működtetése az erdőfelújításban és a fakitermelésben,
- a magasabb feldolgozottságú termékek arányának növelése,
- „több lábbon állás” lehetőségeinek kihasználása,
- a marketingmunka javítása.

A korszerű tartamosság természet-szerűen tartalmazza az ökológiai célok megvalósítását is. Ezek az általános erdőgazdálkodástól eltérő igények teljesítését jelentik, melyek általában jelentősebb hozamkiesésekkel és többletköltségekkel járnak. Addig, míg e munkáknak a piacosítása nem történik meg, az államnak kell az ellentételezést biztosítani. Ebbe a körbe tartoznak a közcélú munkák, a természetvédelem különleges igényei és a korlátozások, tiltások ellentételezése.

Az erdőfenntartás pénzügyi finanszírozásának rendszere, az elvonó-kirovó rendszer a piacgazdaság bevezetésével

és az erdők magánkézbe adásával szerepét betöltötte, új rendszer bevezetése indokolt, hiszen jövedelmeket csoportosít át tulajdonosok és szektorok között. A tisztán piaci kategóriát jelentő jövedelmek hatósági úton történő átcsoportosítása nem piacokonform, nem felel meg az EU normáknak sem. Az állami erdők esetében a vállalkozói és a kincstári vagyon egy kézben történő tulajdonlása esetén a különböző adottságú erdőterületek kezelői közötti különbségek kiegyenlítésére a tulajdonos által egyszerű módon lenne lehetőség.

Az állami erdőgazdálkodás közcélú feladatainak veszteséges részeit az állami erdészeti társaságok saját költségvetésükből fedezik. A jövőben ezt állami forrásból kell biztosítani. Fontos az is, hogy a gazdaságtalan erdők fenntartására állami szerepvállalással normatív rendszert kell működtetni.

A vázolt javaslatunk számos egyéb kérdés felvetésével és programba illesztésével gazdagíthatók, amihez várjuk hazánk hagyományosan problémaérzékeny erdészeti szakközönségének és minden véleményét vállaló állampolgárnak további hozzászólását, az általunk felvetettek véleményezését a programok együttes kimunkálására.

(vége)

Erdőkincsünk az Unióban

Budapest (mti) – Magyarország területének 19–20 százaléka erdő, míg az EU-átlag 36 százalék. A közösség ajánlása szerint legalább 25 százalékosra kellene növelni az erdősítettséget. Magyarországon évente 15–16 ezer hektárral nő az erdők területe, ebben az ütemben a célt több évtized alatt lehet csak elérni.

Az Európai Unió az állami erdőterületek telepítéséhez nem, csupán magán-személyeknek, magánszemélyek társulásának és önkormányzatoknak nyújt erdőtelepítési támogatást. Ez a szabályozás hátrányos Magyarország számára, mert hazánkban az erdőterületek kétharmada állami kézben van. Az állami hatóság csak abban az esetben kaphat támogatást, ha a telepítésnek természetvédelmi indoka van, például autópályák vagy ipari üzemek melletti védő erdősáv létrehozására, a természeti katasztrófák megelőzésére, illetve katasztrófákat követően az erdő helyreállítására. Az erdőgazdálkodás támogatása elsősorban az Európai Unió strukturális alapjain keresztül, a vidékfejlesztés keretében történik. Ugyan-

csak kapható támogatás a megtermelt faanyagoknak, mint energiaforrásnak az energetikai célú felhasználására, az ezt szolgáló alap összegét 2010-re a jelenleginek a duplájára kívánja emelni az Európai Unió. Magyarország jelenlegi élő-fakészlete mintegy 323 millió köbméter, értéke több mint ezermilliárd forint.

Tetemes aszálykár a Mecsekben

Több tízmillió aszálykárok keletkeztek az idén a Mecsekben. A szélsőséges, rendkívül forró időjárás miatt 100 hektáron pusztultak ki a domb-ságban őshonos tölgyek és bükkfák. Kiszáradt a tavaly ősszel és idén tavasszal telepített facsometék nagy része. Bár a károk pontos felmérése őszi tart majd, az eddigi információk szerint is nagyságrendileg 20 millió forintos kárt okozott a Mecseki Erdészeti Rt.-nek az aszály – közölte Búrján Endre, a társaság erdőművelési főmunkatársa.

(D. A.)